

A MŰVÉSZI ZENE NÉPSZERŰSÍTÉSE.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A szegényebb néposztályok művészeti nevelésére irányuló külföldi és hazai törekvések eddigi sikereit a Huszadik Század közönsége nemcsak hogy ismeri, de a hazai mozgalom szervezésében, vezetésében személyesen is részt vett. E nevelő munkásság kiterjed az irodalom s a képzőművészetek minden ágára. A múzeumok és képtárak megnyíltak mindenki számára; a nagyközönség népszerű kiállítások és fölolvadások útján tanulja meg ismerni és élvezni a hazai és külföldi gyűjteményekben fölhalmozott képzőművészeti kincseket; a színházak vasárnap délutánonként olcsó helyárok mellett népszerű előadásokat rendeznek; kormányrendeletre nép- és munkáskönyvtárak létesülnek; a könyvpiaczon költőink olcsó népies kiadásban jelennek meg, hogy megvehesse, élvezhesse szegény, gazdag egyaránt. Csupán a művészi zene, a legközvetlenebb művészet nincs még beillesztve a szegényebb néposztályok művészeti nevelésébe. A mi lehetséges volt az irodalom s a képzőművészetek mezején, talán lehető lesz a művészi zene terén is. A mi zenei múzeumunk, a mi zenei képtárunk: a budapesti Filharmóniai Társaság.

A Budapesti Szemle tavalyi szeptemberi füzetében a Filharmóniai Társaság jövőjét igyekeztem megrajzolni. A félszázados múlt tanulságaiból egy fényes jövő minden sikerét s e jövő érdekében a szomorú jelen minden kötelességét. A jövő sikerei lehet hogy kétségesek, a jelen kötelességei nem.

A budapesti Filharmóniai Társaság a művészi zene művelésére és terjesztésére alakult nemzeti kulturintézet s mint ilyen nem volt eddig tekintettel sem a főváros egész társadalmára, sem annak egyes osztályaira, mert a lakosság legkülönbözőbb

rétegeinek egy időben, egy teremben, egy árrendszer mellett adott találkozót. Ez a rendszer pedig egyik társadalmi osztály igényeinek sem felelt meg. A legfelső tízezernek nem volt elég exclusiv, elég előkelő a filharmonikus hangverseny; a középosztály már túldrágának találta s a szegényebb néposztályok egy-egy odatévedt tagjával együtt ingyen-jegyek kikoldulása révén iparkodott ő is művészi zenéhez jutni. Ilyenformán a három társadalmi réteg egy-egy elenyésző csekély töredéke gyűlt csak össze e hangversenyeken: Budapest több mint háromnegyedmilliónyi lakosságából 1500 ember. Több a Vigadó nagycsarnok kistermébe be sem fért. Adjuk meg mindenik osztálynak a magáét s a Filharmóniai Társaság anyagi és művészi virágzása biztosítva van. Rendezzen a Társaság mindenik osztálynak külön hangversenyt ugyanazon műsorral. A minőségben ne, csupán az árban legyen különbség. Az első osztály számára tegyük »előkelőbbé«; a részükre rendezett hangversenyek helyárait emeljük fel az eddigi helyárok kétszeresére; a középosztály számára ellenben tegyük olcsóbbá azt a művészi zenét. Ha már most ugyanazon műsort kétszer játszuk el: egyszer a magasabb köröknek az eddiginél drágább, egyszer a középosztálynak az eddiginél olcsóbb helyárok mellett, mit várhatunk ez újítástól? Valamint az árak drágítása nem jelenti társadalmunk magasabb köreinek az illető árucikk-kereslet apadását, éppen úgy nem jelent keresletapadást valamely árucikk olcsóbbá tétele a középosztálynál. Ellenkezőleg. Megfelelő árváltozás fokozott keresletet jelent; megfelelő számú hangverseny e fokozott kereslet kielégítése. S ha a Társaság a megjelölt módon fejleszti munkaképességét, anyagilag megerősödik, emeli művészi színvonalát, nincs sem oka, sem joga elmaradni többi kulturintézeteink mögött a művészi gyönyör, az emberi boldogság korlátot nem ismerő terjesztésében.

A terjesztés munkájának korlátai anyagi és szellemi természetűek.

Az eddigi tíz filharmóniai hangverseny szerda estéken, tehát oly időben tartatott, a mikor Budapest lakosságának legnagyobb része még üzletben, műhelyben, gyárban dolgozik; vagy ha szabad is, a napi munka már annyira elcsigázta, hogy hangversenylátogatásra sem ereje, sem kedve nincs. De ha volna is, e hangversenyek magas helyárait iparosember, munkásember egykönnyen meg nem fizetheti. Ha a Filharmóniai Társaság minden egyes hangversenyének *harmadik* előadását

vasárnap délután tartja, lehetőre tette, hogy a hét folyamán kenyérkereső munkával elfoglalt emberek — több mint négyszázezer emberről van szó — pihent testtel, pihent lélekkel részesülhessenek a művészi zene élvezetében; s ha a legdrágább jegy ára egy korona, a legolcsóbbé meg húsz fillér, hogy megvehesse az üzleti alkalmazott, iparos, munkás egyaránt, az anyagi korlátok egyszerre eltűntek.

A szellemi korlátok erejét általában túlbecsülik. A művészi zene élvezésének, megértésének és terjedésének akadályai: a rossz zenemű, a rossz előadás s a tudatlanság. De művészi értékű zenében szerencsére nincs hiány s e zene művészi előadása nem lehetetlen, nem emberfölötti. Marad tehát a tudatlanság. Vizsgáljuk közelebbről.

A zene: mozgás, hangok mozgása; lelki mozgásoknak, érzéseknek érzékletünk kárpitjára vetített eleven képe. E hangmozgások agyunkat párhuzamos, úgynevezett szimpatikus mozgásokra készítik, mint például az ásító ember arcmozgása arcizmainkat s ilyenformán a hangmozgások érzéklése nyomán kiváltódó lelki mozgás, veleérzés: önkéntelen, reflektorikus lelki folyamat. A miből viszont következik, hogy e lelki reflexek létrejöttének értelmi korlátok útját nem állják. De viszont értelem nélkül, logika nélkül nincs művészet, tehát művészi zene sincs, intenzív művészi élvezés sincs. Kétségtelen ugyanis, hogy a zenei hangok hatása alatt bennünk kiváltódó lelki reflexek, érzések érzése még nem zenitje, nem teljessége a művészi zene gyönyörtartalmának. Mert nemcsak a zenei hangok mozgása nyomán bennünk keletkező lelki reflexek, de a látszólagos ok és cél nélküli munkát ellenőrizni akaró értelem is közös tulajdona minden ép emberi elmének. S a kettő békésen megfér egymás mellett, sőt kiegészíti egymást. A zene hallgatása nyomán bennünk támadó »érzések« érzése: a zene primär élvezése; a fölkellett érzések egymásutánja közti okozati összefüggés föllelése, követése: a zene megértése. A primär élvezés és a megértés együttese keltheti csak bennünk azt a legnagyobb gyönyörérzetet, azt a legnagyobb boldogságot, melylyel a művészi zene megajándékozta az emberiséget. Látjuk tehát, hogy a művészi zenében rejlő teljes gyönyörtartalom fölvételére értelem, tudás is szükséges. Az a kérdés már most, eljuttathatjuk-e épelméjű, ép hallószervű embertársainkat a tudás azon fokára, mely a művészi zene gyönyöreinek teljes átérzésére képesít? Föltétlenül. Ha a zenei hangok mozgása nyomán kiváltódó lelki reflexek,

érzések létrejövését zavaró tényezőket kiküszöböljük s ezáltal a primär zenei élvezés pozitív hatóerőinek hatását fokozzuk és ha e fokozott érzések egymásutánjának okozati összefüggését, értelmét a hallgatóság előtt fölfedjük, akkor hallgatóinkat a legnagyobb zenei gyönyör részesévé tettük s ezzel a teljes zenei élvezés, a zenei megértés korlátait ledöntöttük.

E cél megvalósítására, a művészi zene művészi előadását mindig föltéve, két eszközünk van; két eszköz, melyek közül egyik a másikat nem zárja ki, sőt nem is pótolja. Az egyik, mely a lelki reflexek legintenzívebb kiváltását, a lehető legteljesebb primär élvezést biztosítja: a hangversenyerem megfelelő berendezése; a másik, mely a kiváltott érzések egymásutánjának kapcsolatát, értelmét megvilágítja: a tanítás, a hangversenyt bevezető, magyarázó előadás. Ez utóbbiról alább szólnunk még. A modern hangversenyerem kérdésével ellenben s vele kapcsolatban a zenei élvezés és megértés pozitív és negatív hatóerőivel külön dolgozatban lesz még alkalmunk foglalkozni. Hogy a művészi zene élvezésének, megértésének anyagi és szellemi korlátai egy kis jóakarattal eltávolíthatók, a külföld példája is fényesen igazolja. Hogy a sok közül csak néhányat említsünk: a new-yorki »Peoples-Symphony-Concerts« a Cooper-Institute termében 50 centes legdrágább és 5 centes legolcsóbb helyaival, a berlini Filharmóniai Társaság vasárnap délutáni 50 pfenniges »népszerű hangversenyei« és a Stavenhagen vezette alatt a müncheni Odeon termében évenként tartott 14 »Volkssymphoniekonzert«, melyek közül négy mindig 20 pfennig beléptidíjjal rendezett külön „*Arbeiterkonzert*”, e munkáshangversenyek egyszerű népének lelkesedése, melylyel e hangversenyeket látogatja és élvezi, olyan példái az emberszeretet s az emberi értelem minden akadályt meggyőző erejének, hogy látására el kell hogy némuljon minden kasztgőg, minden kishitűség.

A budapesti Filharmóniai Társaság talán azt az ellenvetést tenné a vasárnap délutáni népszerű hangversenyek megvalósítása ellen, hogy a filléres helyárok s a magyarázó előadás ugyan lehetővé teszi Budapest egész héten át dolgozó népének a filharmonikus hangversenyek látogatását és élvezését, de nem látja sehol azokat az eszközöket, melyek anyagilag képessé tennék a Filharmóniai Társaságot is e hangversenyek megtartására. A ki pedig művészeti kérdésekben csak a művészeti problémákkal törődik, de azoknak anyagi kivihetőségével nem

számol, haszontalan légvárat épít. Azok az anyagi föltételek talán nem hiányoznak. A Filharmóniai Társaság a fővárostól évi 3000 forint segélyben részesül,¹ a miből eddigi évenkénti tíz hangversenye terembérét fődözte. Ha a Társaság az eddigi tíz esti hangverseny terembér-segélyét a jövőben vasárnap délutáni munkás-hangversenyek tartására használja föl, s e népszerű hangversenyek jövedelmét saját özvegy- és árvaalapja gyarapítására fordítja, a főváros bizonyára nem vonja meg e segélyt a filharmonikusoktól a jövőben sem. Sőt e vasárnap délutáni vigadóbeli munkás - hangversenyek tartása az egyetlen igazi jogcím, a melynél fogva a Filharmóniai Társaság még akkor is kérheti a főváros eddigi terembér-szubvencióját, a mikor többi hangversenyeivel az állami zene-palota hangversenytermébe költözik át; míg ha e vigadóbeli délutáni hangversenyeket nem rendezi, illetőleg a Vigadót többé hangversenycélokra nem használja, fővárosi szubvenció kérésére többé igazi jogcíme nincs. E vasárnap délutáni népszerű hangversenyek megvalósítása tehát kiadásokkal, kockázattal nem jár, évenként tetemes összeggel rendszeresen gyarapítja a Filharmóniai Társaság özvegy- és árvaalapját és emellett — talán nem utolsó dolog, ha utoljára hagyjuk is — négyszázezer munkásembert vezet be a művészi zene ígért-földjére. A vélt légvárat tehát a magyar kultúra fejlődésének, terjedésének jelentős, hatalmas erősségei.

Az említett dolgozat megjelenése óta elmúlt egy év. De a munkásosztály zeneművészeti nevelése mindmáig jámbor óhajtság maradt. A Huszadik Század olvasóit, köztük különösen a Társadalomtudományi Társaság tagjait, talán érdekelni fogja, hogy minő tényezők akadályozták eddig a szegényebb néposztályok zeneművészeti nevelését czélzó törekvéseink megvalósítását.

Zenei szakíróink annak idején »behatóan« foglalkoztak az általam felvetett kérdésekkel. Talán nem becsülöm túl a zenei szaksajtó működésének hatását, ha e törekvések meg nem valósulását a zenei szakértők által felhozott ellenérvek súlyának, illetőleg a nyomában keletkezett »közvélemény« eredményének tulajdonítom. A Filharmóniai Társaság úgy gondolkozott, hogy ha a zenekritikusok, a kik zeneművészeti viszonyaink hivatott

¹ Az ajánlott új szervezet részletes költségvetését és indokolását a Budapesti Szemle 1903. évi szeptemberi füzetében leli az olvasó.

őrei, érveléssel szemben azt állítják, hogy a Filharmóniai Társaság művészeti színvonala kifogástalan s hogy a szegényebb néposztályok zeneművészeti nevelését tőle megvárni »lehetetlenség«, akkor mért ne higgyen nekik? Mórt vegyen olyan kötelezettségeket magára, a miket a Közvélemény se követel tőle? — Elvégre ez is álláspont. De épen a Filharmóniai Társaság e kétségkívül kényelmes álláspontja kényszeríti újra kezembe a tollat. Igyekezem megmutatni, hogy *a Filharmóniai Társaság eddigi zeneművészeti politikája tarthatatlan s hogy a főváros társadalmának rang- és osztálykülönbség nélküli zeneművészeti nevelése a Társaság elvitázhatatlan, halaszthatatlan kötelessége.*

Az első férfiú, ki e tétel helyességét kétségbe vonta, a hazai zenekritikusi gárda egyik legtekintélyesebb tagja: dr. Kacsóh Pongrácz úr, a *Zenevilág* című hetilap felelős szerkesztője.

A nevezett lap 1903. évi szept. 20-iki számában ezt írja:

»Munkáshangversenyek! Ez már beszéd! E sorok igénytelen írója feltétlen tisztelője minden olyan szocialisztikus törekvésnek, mely a munkásosztály olcsó vagy ingyenes szellemi képzését teszi feladatává. Mint a munkástanfolyam választmányi tagjának és tanító tanárának¹ bő alkalma volt a főváros munkásosztályával tartósan érintkezni és bátran mondhatja, hogy *munkásaink szorgalmáról, értelmességéről, szerény és tapintatos viseletéről a legelőnyösebb fogalmakat szerezte.* Valóban a munkásosztály teljes mértékben megérdemli, hogy ismerni tanulja azt a tiszta, nemes, esztétikai gyönyörűséget, a melyet egy zenei remekmű meghallgatása szerez. Ennek a nagy problémának a megoldását azonban a filharmonikusoktól várni *lehetetlenség* (!?), már csak azért is, *mert* (!) a munkás-hangversenyeknek egészen más műsorokra van szüksége, mint p. o. az »arisztokrata«-hangversenyeknek. A zeneileg képzetlen fület manapság nem lehet *csak* Haydnnal és Mozarttal traktálni, a munkásoknak pedig hiába muzsikáljuk Strauss Richárdot, Frank Czézárt, Brucknert és Brahmsot.«

Kacsóh úrnak igaza van. Annak a munkásnak csakugyan hiába muzsikáljuk Brahmsot, Brucknert és Richard Strausst, — *a míg zeneileg képzetlen füle.* Nem marad mindig az. Képezzük s aztán majd nem muzsikáljuk neki hiába.

Abban is igaza van Kacsóh úrnak, hogy a zeneileg képzetlen fület manapság nem lehet *csak* Haydnnal és Mozarttal trak-

¹Kacsóh úr a munkástanfolyamon fizikai előadásokat tartott.

tálni. Csakhogy ezt nem is követelte soha senki és semmi. A zeneileg képzetlen nmnkásfűl helyes iskolája nem a *csak* Haydn és Mozart, hanem: *Beethoven kilencz szimfóniája*.

A zenei megértés alapfeltétele, hogy értsük azt a lelki-világot, melynek kifejezője maga a zene. Mennél közelebb áll hozzánk e világ, mennél inkább rokon a miénkkel, megértése annál könnyebb lesz.

Haydn és Mozart a kései rokokóvilág gyermekei. A világ lehet bájos, könnyed, gondtalan, de semmiesetre sem a modern munkásosztály világa. A rokokó-művészet az akkori arisztokrácia világnézetét tükrözi s a szolgálatában álló művészek, ha nem születtek rokokó úrnak, rokokó lakájok lettek. Haydn, a rohraui parasztfiú és Mozart, a salzburgi érsek udvari muzikusának fia, nem születtek úrnak. E kis születési hiba csupán rangkülönbséget jelent, de nem jelenti a világfelfogás különbözőségét. Hogy a szolga másként gondolkozzék mint ura, ez a rokokó-erkölcsök szerint »fegyelemsértés«. Ez erkölcsök befolyását a kor zenéjére »A kamarazene jövője« című dolgozatomban lesz alkalmam részletesen megrajzolni. Ezúttal csak Otto Jahnt, Mozart életíróját idézem, a ki Haydnt és Mozartot *védi, mentegeti*, tehát semmiesetre sincs az én pártomon. Az írástudó olvasó azt hiszem érteni fog belőle.¹

¹ „Im allgemeinen war allerdings (!) *der individuell charakteristische Ausdruck einer scharf bestimmten, namentlich leidenschaftlichen Stimmung nicht die eigentliche Aufgabe (!) der Symphonie jener Zeit*. Dass sie zunächst (!) für den Genuss geselliger Unterhaltung bestimmt war und vielmehr angenehm anregen als ernsthaft beschäftigen sollte, verläugnet sich nur ansahnungsweise; Lebhaftigkeit, Glanz oder ruhige Beschaulichkeit machen ihren wesentlichen (!) Charakter aus. Das ernste Streben des Künstlers richtet sich vor allem auf die Ausbildung der Form und Technik; *die innersten Gefühle, die geheimen Erlebnisse seiner Seele in der Kunst rückhaltslos auszudrücken wagte und vermochte das Individuum noch so wenig, als es in der künstlerischen Richtung jener Zeit überhaupt lag*. Auch ein Komponist empfand damals menschlich tief und leidenschaftlich und seine Empfindung ging in seine Musik über, die ihm *nicht blos (!) ein Spiel mit Formen und Formeln war*. *Aber (!!)* man unterschied damals *theoretisch und praktisch scharf (!) zwischen menschlichen und künstlerischen Empfinden, der Anstand* (Magyarul: czopf!) war auch in der Kunst *mächtig (!) und in künstlerischer wie sozialer Beziehung war das Subjekt sehr bedingt (!) zulässig*. (Jahn: W. A. Mozart. III. Aufl. 1889. Bd. I. S. 337.)” — Persze akad kivétel is a szabály alól, különösen a *kései* Haydn és Mozart alkotásai között. Mozart g moll kvintettje például, vagy akár a g moll szimfóniája is olyan zene, hogy bizony egész bátran „traktálhatjuk vele a zeneileg képzett fület” még „manapság” is. De hogy

»Úgy általában, az élesebben körvonalozott, de különösen a szenvedélyes hangulatok egyéni jellegű kifejezése persze e kor szimfóniájának nem voltaképeni feladata. Hogy első sorban a szórakozni vágyó társaságok mulattatására volt szánva és inkább a kellemes idegcsiklandozás, mint a komoly foglalkoztatás volt hivatása, csak elvétve tagadható. Jellemének lényege pajzanság, csillogás vagy derült szemlélődés. A művész komoly törekvése a műforma és technika kiképzésére irányul; az egyén lelke legbensőbb érzéseit, titokzatos élményeit még épp oly kevésbé merészelte és tudta tartózkodás nélkül kifejezni a művészetben, mint a mily mértékben ez e kor művészetének irányára jellemző. Az akkori komponista is mélyen és szenvedélyesen érzett mint ember és érzése átment zenéjébe, mely a szemében nem csupán formákkal és formulákkal űzött játék vala. De abban az időben elvben és gyakorlatban egyaránt éles különbséget tettek emberi és művészi érzések között; a czopf a művészetben is uralkodott, s az egyéniség művészi és társadalmi tekintetben csak igen kis mértékben érvényesülhetett. (Jahn: W. A. Mozart. III. kiad. 1889. I. köt. 337. 1.)«

E művészettel a modern munkásosztály nem vállalhat közösséget, nem érezhet együtt. A saját egyéniségéből való hirtelen kivetkezést, történeti szempontból való élvezést kezdő zenetanulótól, zeneileg képzetlen fülű munkástól megkívánni nem lehet.

Beethoven nem úrnak született. Királynak. Király volt, király maradt a királyok között is. Maga fölött zsarnokot nem ismer; ellenfelet igen. Méltó ellenfele csak egy van: a Sors. Beethoven élete, művészete az egyénített emberiség: az *Ember* küzdelme a Sorssal. Beethoven minden idők emberének harcát vívja. Beethoven nem lehet soha Múlt; Beethoven mindig a Jelen, mindig a Jövő, a míg Ember e földön él. És Beethoven zenéjét, ha Hozzá méltó előadásban halljuk, nem lehet nem érteni, ha értünk Polihymnia nyelvén. Beethoven zenéje, minden mélysége mellett is, olyan világosan beszélő zene, hogy nincs az az épelméjű, ép hallószervű laikus, a ki a C dur szimfóniát igazán művészi előadásban, kellő útmutatás mellett

Kacsóh úr nem a kivételre, nem erre a kései, komolyabb zenére, hanem a szabályra: a *rokokó* Haydn és Mozart könnyed, rokokó zenéjére gondolt, mint a zeneileg képzetlen munkásfű helyes iskolájára, épen idézett szavaiból tűnik ki. Én pedig ugyanerről a rokokózenéről azt vallom, hogy *nem* a mai munkásosztálynak való; legalább is nem mint elsöleges, annál kevésbé mint kizárólagos zenei táplálék.

meg ne értené. S az első kezdő lépést követi a második, a harmadik s a többi. És azt a hallgatót, a ki Beethoven kilencz szimfóniáján tanult meg zenét hallgatni, ne féltsük többé. Mehetünk vele bátran akár »vissza« (?) Bachig, akár »előre« Richard Strauszig, nem fogunk neki »hiába« muzsikálni, ha művészi módon muzsikálunk.

Említett dolgozatomban a műsorkérdés tárgyalása közben rámutattam arra a körülményre, hogy a minden rendszer nélkül egymasmellé állított szerzők zeneművei egymás művészi hatását ép a szomszédsággal teszik tönkre. Bach J. Sebestyén, Major J. Gyula, Strauss Rikárd és Mozart Farkas Amadé műveit muzsikálni egy és ugyanazon estén, egy és ugyanazon közönség előtt, nem művészetre nevelés, hanem éppen az ellenkezője. Művészetre nevelni helyes rendszer és módszer nélkül nem lehet. Rendszeres műsorokat pedig csakis ciklikus, sorozatos előadások nyújthatnak, mert éppen maga a ciklus, a bizonyos szempontok szerint alkotott sorozat a rendszer. Meggyőződésünk szerint az iskolákba és időrendbe sorolt szerzők szerinti eziklusok legalkalmasabbak a művészi nevelés céljaira. Általa nagy zeneköltők életművéről, egyéniségéről maradandó képet nyerünk, fejlődésüket pontosan végigkísérhetjük és helyüket kijelölhetjük a művészi zene történetében.

Mi történnék már most, ha az új érárt Beethoven-cziklussal kezdenők? Esténként két Beethoven-szimfóniánál többet sem az arisztokrácia, sem a középosztály számára rendezett hangversenyeken nem játszhatunk, ha nem akarunk agyonfárasztott közönségnek hiába muzsikálni. Az egyes szimfóniák időtartamára nézve Carl Reinecke számításait véve alapul, mindenik hangverseny műsorára körülbelül egy órányi zene jutna, a mi nem sok, de ha egész lélekkel figyelni akarunk, nem is kevés. Ilyenformán az arisztokrácia és a középosztály számára rendezett hangversenyek műsora ez lenne:

Első este	{	I. szimfónia	C dur	27	percz	}	63	percz
		II.	D	36	,			
Második	{	III.	Esz	50	,	}	80	,
		IV.	B	30	,			
Harmadik	{	V.	C moll	30	,	}	72	,
		VI.	F dur	42	,			
Negyedik	{	VII.	A	45	,	}	71	,
		VIII.	F	26	,			
Ötödik	{	IX.	D moll	68	,	}	68	,

Az egyes szimfóniák összes tételeit egyfolytában, megállás nélkül, a művészi élvezést zavaró időközi tapsra nyíló alkalom kizárásával kell végigjátszani; a két szimfónia között azonban legalább egy negyedórai nyugalmi szünet hagyandó. A kilencz Beethoven-szimfóniát tehát az arisztokrácia s a középosztály előtt öt hangverseny-estén eljátszottuk. A vasárnap délutáni népszerű hangversenyek műsora, bár kisebb részletekben adagolva, de *ugyanaz* lesz. Minthogy e népszerű hangversenyek közönségének zenére nevelő bevezető előadást, conférencet is kell tartanunk, figyelme és ideje felét már lekötöttük; a még megmaradt részt Beethoven egy-egy szimfóniája teljesen felemésztí. A kilencz Beethoven-szimfónia tehát kilencz népszerű hangversenyt, illetőleg — ha a kilenczedik szimfóniát, óriási méreteire való tekintettel, akár a tizedik hangversenyen megismételjük, akár a kilenczedik hangverseny-délután egész idejét magyarázatával töltjük s csak a tizediken játszuk, a megelőző alkalommal mondottak rövid összefoglalása után, magát a művet — tíz népszerű hangversenyt, tehát egy egész munkáshangverseny-idényt vesz igénybe. Az arisztokrácia s a középosztály részére tervezett évi 10—10 hangversenyből a kilencz Beethoven-szimfónia — mint emlékezhetik az olvasó — közönségként csak öt hangverseny-estét töltött ki. A hátralevő öttel többfélekép rendelkezhetünk. Hogy Kacsóh úr óhaját teljesítsük, eljátszhatjuk a zeneileg képzett fülnek akár Richard Strauss mind a tíz szimfóniáját is még ugyanabban a szezonban. Ha azonban feltételezzük, hogy Kacsóh urnák is, az arisztokráciának is, meg a középosztálynak is teljesen mindegy, hogy melyik szerző műveinek sorozatos előadása következék a Beethoven-cziklus után, hiszen mindenikre előbb-utóbb rákerül a sor, talán nem tévedünk nagyot. Bármilyen szerző következék is, a Beethoven kilencz szimfóniáján nevedett munkás kisebb lépésekkel, lassan, de biztosan ballag a zeneileg képzett (?) arisztokrácia és középosztály után. Megemésztí ugyanazt a műsort, csak kisebb adagokban. De a fenmaradó öt hangverseny-estét másként is felhasználhatjuk. Annakidején már a Budapesti Szemlében felemlítettem, hogy van egy 1895-ben kelt fővárosi közgyűlési határozat, mely az évi 3000 forint szubvencziót csakis oly kikötéssel tartja megadhatónak, ha »a társaság évenként novembertől ápriliséig legalább hat olyan hangversenyt rendez, a melynek egy-egy száma magyar honos és Magyarországon élő zeneszerzőtől ered«. E határozat az első

pillanatra úgy látszik, mintha lehetetlenné tenné a ciklusos előadásokat, ha egyszer a Bach-ciklus közepébe Major J. Gyulát kell beállítanunk. A szomszédság mindkét szomszédnak árt; és feltörekvő vagy épen kezdő hazai zeneszerzők érvényesülését bachi, beethoveni szomszédsággal megbénítani helytelen művészeti politika. Eleget tehetünk e közgyűlési határozatnak a nélkül, hogy a ciklus-rendszert elvetnők s a nélkül, hogy a hazai zeneszerzőket megnyomorítanók. Mert mi a közgyűlési határozat intenciója? Kötelességévé akarta tenni a Társaságnak, hogy a hazai zeneszerzőket a külföldiek kedvéért el ne nyomja, érvényrejtésüket, mint leghivatottabb hazai művészi fórum, elősegítse. Közgyűlési határozatok nélkül is mindig szívesen megcselekedte a Társaság, ha volt mit érvényrejuttatni. A november-től áprilisig terjedő hat hangverseny egy-egy kötelező magyar száma csak annyit jelent, hogy a Társaság évenként legalább hat művet adjon elő hazai szerzőktől és ne a hangverseny-idény végén, hanem a közepén, a mikor a legjobban érvényesülhetnek. Ezt a célt teljesen megvalósíthatja a Társaság a ciklus-rendszer keretén belül is, ha minden évben idény közepén két »magyar estét« rendez, a melyen, ha van elegendő mű, nyolcz, sőt ha kisebbek, tíz magyar művet is előadhat. Tehát ez újítással még többet ad, mint a mennyit a főváros követel és a hazai szerzőknek használ legalább is annyit, mint a mennyit az eddigi közgyűlésileg elrendelt bachi és beethoveni szomszédság ártott nekik. Még mindig rendelkezünk három hangverseny-estével; az a kérdés, hogy hogyan rendelkezünk felőle. Mehetünk például tovább, adhatjuk a műsortervezet szerint következő szerző műveinek sorozatos előadását, de tehetünk egyebet is. A hangverseny-idényenként fenmaradó 2—3 hangverseny-estét felhasználhatjuk a mai külföldi zeneirodalom legkiválóbb újdonságainak (nemzetek vagy irányok szerint csoportosított) bemutatására, A »Magyar esték« és a »Premiere esték« intézményével sokoldalúvá tettük a műsort, a nélkül, hogy a zenepedagógiai szempontból egyedül helyes ciklusrendszert feláldoztuk volna. Az elfogulatlan olvasó láthatja tehát, hogy a *szegényebb néposztályok zeneművészeti nevelését a Filharmóniai Társaságtól megvárni a műsorkérdés miatt nem lehetetlenség*, sőt nagyon is lehetséges, jogos követelés.

Kacsóh úr azonban azt hiszi, hogy: »Ezt a problémát (t. i. a szegényebb néposztályok zenei nevelését) *nagyon sok más módon* meg lehet oldani, *sokkal czélszerűbben.*«

Ne »nagyon sokat«, de csak *egyetlenegy* »sokkal célszerűbb« módot nevezzen meg Kacsóh úr, és örökre hálás lesz érte Budapest munkásnépe. Kacsóh úr megnevezi. »*Tűrhető* (Az imént csak úgy dobálódzott Kacsóh úr a »sokkal célszerűbb« módokkal! Most már az egyetlen felhozott módozata is csupán tűrhető?) *megoldásnak tartom azokat a hangversenyeket, melyeket az u. n. óvárosi zenekarok rendeznek a németek »Volksgarten«-jeiben és az olaszok »piazzá«-in, s a melyeket az ünnepnapok délutánjain áhítatos csöndben hallgat végig a munkások és munkásnak serege.* — Hol? A németek Volksgartenjeiben és az olaszok piazzáin! És *azt* hallgassa Budapest munkásnépe? Hát hol az a pesti városi zenekar? Szervezzen egyet a főváros? Helyes. Minimum 50 ember á minimum 800 forint évi fizetés = 40,000 forint. Karnagy és egyéb kiadások = 10,000 forint. Évi ötvenezer forint! S mindezt *az* a főváros fizesse, a melyeknek tudvalevőleg nem telik aszfaltra. De ez hagyján! A székesfővárosi közgyűlés ki fogja mondani, hogy első a művészet, s csak aztán jön az aszfalt és megszavazza az évi 50,000 forintot a városi zenekar céljaira. A zenekar megalakul és elkezd játszani. Hogy hol? Budapest valamelyik »Volksgarten«-jében, pl. az Erzsébet-téren, a hol eddig cicizáló bakák és dadák »ünnepnapok délutánjain áhítatos csöndben hallgatták végig« a katonabanda »egyveleg«-rotyogtatását. Nos, a szép időknek vége. Ezentúl a városi zenekar fog trombitálni. Nem egyvelegeket. Mozart pehelykönnyű csipkezenéjét. Kacsóh úr talán tiltakozni fog az egyoldalú trombitálás ellen. Helyes. Jöjjön a vonósok apraja-nagyja! A szabadba? Igenis a szabadba. Kacsóh úr rendeli, a ki tudvalevőleg fizikai előadásokat is tartott már a munkásoknak, szóval neki jobban kell tudnia az akusztika törvényeit, mint nekünk. Ha mi azt hisszük, hogy a vonóshangszerek gyenge hangja a szabadban nem találván alkalmas visszaverő felületre, szétfolyik, akkor e vélekedésünkkel csak azt bizonyítjuk, hogy nem vagyunk szakfizikusok.

Ugyancsak a fizikában való járatlanságunkat bizonyítja az a hitünk is, hogy télen hideg van, hó van, őszszel, tavasszal eső van, sár van, szél van és hogy »a munkások és munkásnők áhítatos serege» minden áhítatuk daczára is csak gyarló emberek, a kik fáznak, ha hideg van, áznak, ha eső van és ilyen állapotban bizony aligha fogják még csak »tűrhető«-nek is találni Kacsóh úr ajánlatát, hogy hallgassák áhítattal azt az

erzsébet-téri művészi zenét, a mit a városi zenekar vonóstagjai áhítattal húznak majd ott a húszfokos hidegben. Aztán meg a munkásosztály zenei nevelését az időjárás szeszélyeitől tenni függővé, talán mégsem egészen méltányos eljárás.

De tegyük föl, hogy az olasz piazzák s a német Volksgartenek piaczi zenéje nálunk is városi kezelésbe vétetik. Olcsóbb lesz az az évi 50,000 forintos városi zenekar, mint az évi 3000 forintnyi ingyenterem-segélyért munkás-hangversenyeket tartó Filharmóniai Társaság? Vagy talán jobban fogja játszani az a városi zenekar azt a művészi zenét, mint a filharmonikusok? Még ezt is megengedjük. De mi lesz a conference-szal? Azt is a szabadban kívánja megtartani Kacsóh úr? Vagy talán felesleges is a conference? Vizsgáljuk közelebbről.

(Folytatjuk.)

Dr. Hubert Emil.